

Hadrovics László emléktáblájának leleplezése*

Tisztelt emlékező közönség, kedves egybegyűltek! A szótörténeti kutatás kimutatta, elsősorban éppen Hadrovics László vizsgálódásai alapján, hogy az *emlékezik* ige töve ugyanaz, mint az *elmélkedik*-é. Ez az egyszerű tény egyúttal választ ad arra az újra és újra felvetődő, bár nyíltan ta-

* 2001. szeptember 22-én került sor Lendván (Lendava, Szlovénia) Hadrovics László emléktáblájának leleplezésére. Az emléktáblát Hadrovics professzor úr szépen rendbehozott szülőházán a Lendvai Községi Magyar Önkormányzat, Lendva község, a Magyar Nemzetiségi Művelődési Intézet, a Magyar Irodalomtörténeti Társaság és a Muravidéki Magyar Önkormányzati Nemzeti Közösség állította. Az ünnepi beszédet Nyomárkay István professzor tartotta.

lán soha föl nem tett kérdésre: mi célból emlékezünk rendszeresen nagyjainkra, mi az értelme az emlékezést megtestesítő, érzékelhetővé tevő emléktáblák állításának? A válasz éppen az elmondottak tükrében: az emlékezés egyet jelent az elmélkedéssel, mindazon gondolatok és tettek újragondolásában, amelyek azzal a személlyel, eszmével vagy intézménnyel kapcsolatosak, akire, amire vagy amelyre emlékezünk. Ilyen értelmezésben talán kicsit közelebb is jutunk a régesrég elkoptatt latin közmondás mély és egyúttal nagyon is konkrét értelméhez is.

Az elmélkedés, a gondolkodás pedig gyakran át van itatva, úgy hiszem, ez természetes is, érzelmekkel.

Néhány szóban e gondolat jegyében kívánok emlékezni Hadrovics Lászlóra, a MTA rendes, több külföldi akadémia és tudományos társulat tiszteletbeli tagjára, szeretett professzoromra, későbbi atyai barátomra, s az emlékezéssel együtt elmélkedni is arról, amit sok kortársammal és fiatalabb kollégámmal együtt tőle tanultam.

Hadrovics Lászlót mint köztünk munkálkodó embert nyitottság, nyíltság, másokba vetett bizalom, mindenki iránt megnyilvánuló segítőkészség, kiegyensúlyozott, nyugodt derű s az ehhez szorosan kapcsolódó áldott jó humorérzék jellemezte. Nem tudok biztos választ adni arra a kérdésre, vajon e tulajdonságok határozták-e meg tudósi pályáját, vagy a szüntelen kutatómunka nyomán fejlődött-e jelleme ebben az irányban. Valószínűleg mindkét feltevés igaz, noha a kiindulópontot talán mégis a jellem veleszületett, öröklött tulajdonságaiban kell keresnünk.

Hadrovics professzor úr kristálytisza, átlátszó, nyílt egyéniség volt; rosszat senkiről sem tételezett fel, véleményét mindig kedvesen, barátságosan, de határozottan kimondta. Ezt természetesen másoktól is elvárta. Nyitott volt minden tudományos kérdés, kutatás és módszer iránt. Ha ellenvéleménnyel élt, akkor azt mindig szigorú tudományos érvekkel, saját maga által gondosan gyűjtött és rendszerezett anyaggal alátámasztva adta elő. Ez a nyíltság és nyitottság irányította Hadrovics Lászlót a magyar—déli szláv kapcsolatok kutatására mint történészt, irodalomtörténészt, műfordítót, de elsősorban mint filológust. Ez a munka — ismét kissé sokszor hangoztatott hasonlattal élve — a legnemesebb értelmében vett hídépítés munkája. Egy-egy történelmi esemény, egy-egy irodalmi mű, sőt sokszor csupán egyetlen szó vagy kifejezés elemzése is messze ható következtetések levonását tette nem csupán lehetővé, de kézenfekvővé is. A közös sorsnak mily beszédes tanúja tud lenni egy-egy köznyelvi vagy tájnyelvi szó vagy szókapcsolat is, hiszen mögötte sokszor közös vagy sok vonásában egyező világkép tárul fel.

Hadrovics professzor úr munkássága által derült fény arra, hogy volt nekünk, magyaroknak is a középkorban Trója- és Nagy Sándor-regényünk, hiszen a kajhorvát változatot magyarból fordították. Az ő kutatásai nyomán van megbízható képünk a magyar—déli szláv (horvát, szerb, szlovén) kulturális és nyelvi kapcsolatoknak arról az oldaláról, amelyben a magyar nem mint átvető, hanem mint átadó szerepel. Erről azonban sokan és sokat írtak már.

A nyílt, a nyitott embert mindig a nagy, a nehezen megoldható feladatok érdeklik, sőt izgatták. Így volt ez Hadrovics professzor úrral is. Szófejtéseit, amelyekben legtöbbször ismeretlen eredetűnek tartott szavaink múltját kutatta, a nyelvi tények abszolút tiszteletben tartása, gondos forráskutatás és irigylésre méltó invenció jellemzi.

A Duna-menti népek és civilizációk közös alakulásának kutatása mellett vagy talán éppen emiatt a nehéz történelmi időkben is magyar maradt anélkül, hogy evvel a legkisebb mértékben is hivalkodott volna. Felteszem azonban a kérdést: ugyan kell-e bármely alkalommal, bármely formában szóban tanúságot tenni erről annak, aki teljesen új, érthetően modern szemléletű magyar mondattant, élvezetesen olvasmányos jelentéstant és stilsztikát írt, és akinek nyolcvanötödik életében még könyve jelent meg, könyve, amelynek minden sorát kézzel (nem számítógéppel, még csak nem is írógéppel!) írta?

Mindehhez bizalom és segítőkészség társult. Ezt számtalan példa közül a magaméval is bizonyíthatom. Hányszor, de hányszor beszélgettünk a meghitt Dinnye utcai lakásában feketekává mellett, a szemközti falon függő kis lendvai tájképre is pillantgatva, egy-egy munkámról; hány-

szor, de hányszor kaptam bölcs útmutatásokat tőle, sőt nemcsak útmutatásokat, hanem anyagot is a kutatómunkához.

Hadrovics László kiegyensúlyozott, derűs, boldog ember volt. Ehhez a lelkiállapothoz veleszületett tulajdonságain, a megszakítás nélküli kutatómunkán kívül nagyban hozzájárult felesége szerető gondoskodása. Feledhetetlenek a Gellért sörözőben tartott összejövetelek, a Szláv Kruzsok (= baráti kör) találkozásai is. Bizony az egykori barátok, pályatársak nagy része ma már nincs az élők sorában. Filmek is őrzik az egykori ízbégi csevap-sütéssel egybekötött László-napokat. Ezek is emlékké nemesedtek, amelyekről elmélnünk lehet, sőt kell is, s amelyeket felidézünk egyúttal sok dolog újragondolását is jelenti. Lehet, hogy a történelem, a múlt csakugyan tanítómesterünk?

Századunk egyik nagy szellemisége, Ravasz László írja egyik elmélkedésében, hogy „minden visszaemlékezés *ráismerés*, felfedezése és megpillantása olyan dolgoknak, amik velünk jöttek mint igazságok, szépségek... Képeink odalenn, a lélek mélyén a mi megkérdésünk, öntudatunk iniciatívája nélkül mintegy maguktól megfényesednek, fellobognak ... keresik, kergetik egymást ... s ilyenkor egész jelentés-rétegek mozdulnak meg a lélekben.” Majd hozzáfűzi: „Mikor nagyon, teljesen visszamegyünk a múltba: előre érkezünk... Nagyon emlékezni annyi, mint jövendőt mondani.”

Most, az emléktábla leleplezésének ünnepi pillanataiban annak a reményünknek adhatunk kifejezést, hogy Hadrovics Lászlónak, a XX. század második fele legsokoldalúbb, legimponálóbb életművet hátrahagyó filológusának példája Magyarországon és a szomszédos országokban is ki

fogja fejteni áldásos hatását. A jelen és a jövő tudósai és tudósjelöltjei meg fogják tanulni tőle minden kutatómunka végső célját: a különböző határok között élő emberek szolgálatát, a megbízható, alapos munkát, az igazságkeresést, a bonyolult és nehéz feladatok megoldásához szükséges bátorságot. Így remélhetjük, hogy ennek az emléktáblának a nyomán elménkben és lelkünkben is láthatatlan táblák figyelmeztetnek a követendő példára, hogy amikor a múltra emlékezünk, annak útmutatásai nyomán valóban előre érkezzünk!

NYOMÁRKAY ISTVÁN